

BIA-P.2.3.1/2-2

ศิลป์แห่งการดูด้วยสายตาสัมผัสัมภ์ปัญญา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๒]

พุทธทาสภิกขุ

ความสุข

ความสุขแท้ ความสุข,
ที่ตรึงทุก คน,ชอบแท้ เมื่อถึง
"แก่ก็สุข, มีนก็สุข, ทุกเวลา"
แต่ถึงแท้ ๓.๓๓๓ ปี ๑๒๖๙๗

ถ้าใจเรา ว่างตันแท้, ก็ไม่สุข,
ถ้ามีใจเรา เกอ "สุข" หรือ เกอ ยม ได้
ใจว่าสุข สุขแท้! ๑๒๓๓๓
มีน สุขแท้ หรือ สุขใหม่ ๓๓๓๓ ๑๒ ๓

พ. ๑๒๓๓๓

ศิลปแห่งการดูด้วยสายตาสัมมปปัญญา

คำบรรยายของ
พุทธทาสภิกขุ

ในชุดปรมัตถศิลปแห่งการครองชีวิต

ภาควิสาขบรูชา

ที่หินโค้ง, สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

เมื่อ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓

ผู้ศรัทธาจัดพิมพ์สร้างขึ้นไว้ในพระพุทธรศาสนา

เป็นธรรมบรูชาคุณ

แต่องค์ท่านผู้บรรยาย

เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ

แก่สหธรรมิก

สิงหาคม ๒๕๒๓

[ชุดลอยปฐม อันดับ ๒.]

เขียนอยู่ ด้วยสีตัว

คบหรือคบ ทากหรือด ด้วยสีตัว
ยถผลบวณ ใช้น้ำความว่อง ทากอย่างสี
กินอาหาร ทากความว่อง ใช้น้ำพระกิน
ตามเสิร์จสี แล้วในแก้ว แต่หน้า

ทากสีได้ ว่องได้ สีตัวมา
ไม่มีทาก ทากกิน แหม่นหมองสี
"สีลิป" ในสีตัว ชนสี
เขียน "เคล็ด" นี้ ใต้อศิได้ สีขาวเลย ๕

พินิจทว วิเศษยิ่ง

คำนำ

เมื่อได้ฟังธรรมบรรยายของท่านอาจารย์ “พุทธทาส
ภิกขุ” ทำให้ระลึกถึงคำสอนว่า “อย่าเชื่อง่าย ลูกเอ๊ย
หลานเอ๊ย จะลำบาก” ที่บรรพบุรุษของเราได้ปราสอน
ลูกหลาน เมื่อสมัยก่อนโน้น ซึ่งดูจะกลางเลือนเต็มทีแล้ว
สำหรับสมัยนี้ เพราะเท่าที่เห็น ๆ กันอยู่ ในขณะนั้นผู้คนส่วน
มากรับเชื่อเอาทันที ที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ ได้เห็น
โดยไม่ได้อะไรไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ว่าอะไรควรเชื่อ
อะไรไม่ควรเชื่อ แต่จับเอามาประพฤติกะทำตามความเชื่อ
ผิด ๆ และไม่มีเหตุผลนั้น ทั้งในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ และ
เรื่องใหญ่ ๆ โท ๆ เป็นต้นว่า เรื่องที่ทำให้เสียเงิน เสียทอง
เสียของ จนกระทั่งเสียตัว และเสียชีวิต ในที่สุด ตามที่
ปรากฏเป็นข่าวอยู่ ไม่เว้นแต่ละวัน.

ทั้งนี้ก็เพราะว่า ผู้ที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้รู้ ได้เห็น
เหล่านั้น ไม่บังคับตัวเอง และกระทำไปตามความต้องการ
ของกิเลสของตน เขาปล่อยให้กิเลสบงการการประพฤติกะทำ
ของเขาแต่ฝ่ายเดียว เขาไม่ได้ใช้ธรรมะเป็นเครื่องพินิจ
พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน แล้วจึงกระทำลงไป ผลจึง
ปรากฏไปในทางร้ายต่าง ๆ นานา ดังกล่าวแล้ว.

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์ เรื่อง ศิลปแห่งการ
ดูด้วยญาณตัมมีบัญญัติ จะชี้แนะให้เราเห็นว่า ทำ
อย่างไรเราจึงจะไม่เป็นคนเชื่อง่าย? แล้วเราจะไม่ถูกหลอก
โดยความเชื่อของตนเอง. ทำอย่างไรเราจึงจะมีความเชื่อที่
ถูกต้อง? ทำอย่างไรเราจึงจะเป็นผู้เป็น และเห็นสิ่งทั้งปวง
ด้วยปัญญาที่ถูกต้อง? นั่นคือ เห็นสิ่งทั้งปวงอย่างแจ่มแจ้ง
ตามที่เป็นจริง จะทำให้ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้น
แล้วเราก็จะไม่มีความทุกข์ ในที่สุด.

“ความไม่มีความทุกข์เท่านั้น ที่พุทธบริษัท
ทั้งหลายพึงปรารถนา”. เมื่อรำลึกได้ดังนี้ จึงได้ปรารภ
กับเพื่อนสหายสนิท คือคุณเพื่อน้อม วุฒิพงศ์ ผู้มีความสนใจและ
ใคร่จัดพิมพ์คำบรรยายเป็นหนังสือเล่มเล็ก ถวายท่านอาจารย์
สำหรับแจกเป็นธรรมบรรณาการตามกำลังที่จะจัดได้ คุณเพ็-
น้อม วุฒิพงศ์ ศรัทธาบริจาคค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ครั้ง
จำนวน สองพัน เล่ม.

หวังว่ากุศลเจตนาของผู้บริจาคจะเป็นอันส่งผล ส่ง
ให้เพื่อนทั้งหลายผู้ร่วมทุกข์ เกิด, แก่, เจ็บ, ตาย จักได้
ประสบธรรม พันทุกข์ทวักันเกิด.

ฟุ้งเฟื่อง เครือตราขุ
ผู้จัดพิมพ์

๑๕ สิงหาคม ๒๕๒๓

๑๖. โหม่

โหม่ที่อุบลรัตน์ น้อม บูรณพงษ์ และ คุณหญิง
หกลาน; ขอร้องนางจตุรพักตรพิมานให้ปล่อยโหม่ ซึ่งเคยแพ้
แก่เพื่อนมนุษย์ในครั้งนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีใน การ
อนุญาต และขอโหม่มาฝากด้วยเงิน ๑๕๐ บาท.

เขาตดลือ-โร ที่ทำในข้าพเจ้า ๕ ปี เช่นนั้น, มี
คือ, การทำเช่นนั้น เป็น การข่มขืนทำ ให้ชดชวย กลับมา
เพื่อประ-โยชน์แก่ ประชาชน แก่ ประ-ชาตชาติ และแก่ โลก,
รวมทั้งเพื่อ ความดีของมนุษย์ ของพระศาสนาสืบต่อไป.
ชดชวย มีมากซึ่งใน โลกเก่า โลกใหม่ เป็นอันดีในโลก
ก็ละลจลจไม่ เก่งนั้น. ความชอบสูงใน โลกนั้น มี
อะไร นอกไปจาก การอดทน แห่งความดีอันชดชวย.

ความชอบดี ที่แท้จริงนั้น เกิดมาจาก "การปฏิบัติ
ที่ถูกต้อง แก่ความดีอันชดชวย หากซึ่งอดทนแห่งวิเศษมาตุ
ของมนุษย์." : โหม่ที่ปฏิบัติ เพื่อไว้ซึ่งใน โหม่ที่
โหม่ที่ปฏิบัติ เพื่อปฏิบัติเช่นนี้, โหม่ที่ปฏิบัติ คือ
การดีมีผล แห่งการปฏิบัติเช่นนี้. การฝึกหัดของ
โหม่ที่ ซึ่งเคยแพ้ ทำให้เกิดสิ่งอันดีงามนี้ ซึ่งนั้น
เป็นสิ่งที่ทำได้ดี และขอโหม่มา, ข้าพเจ้ารู้สึกยินดี
แก่ขอโหม่มา ด้วยเกล้าแล้ว.

คำบรรยายธรรมะประจำวันเสาร์

ภาควิสาขบูชา ครั้งที่ ๗

ที่หินโค้ง สวนโมกข์ ไซยา

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓

ศิลป์แห่งการดู ด้วยยถาภูตสัมมปปัญญา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาขบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าว เรื่อง ปรมัตถศิลป์แห่งการครองชีวิต ต่อไปตามเดิม แต่จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยเฉพาะวันนี้ ว่า ศิลป์แห่งการดู ด้วยยถาภูตสัมมปปัญญา.

[บททวน]

ขอข้อความเข้าใจกับท่านทั้งหลายบางคน ที่ยังไม่ทราบความประสงค์ในการบรรยายชุดนี้. การบรรยายชุดนี้มุ่งหมายจะให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ศิลป เพื่อความสำเร็จประโยชน์ ในการที่จะเป็นมนุษย์ ที่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ควรจะได้รับ. บางคนรังเกียจคำว่า ศิลป โดยเห็นเป็นเรื่องตบตา หรือหลอกลวง นั้นมันก็ความหมายหนึ่ง. เพราะว่าคำว่า ศิลปนี้ ในภาษาไทยเรา ใช้เรียกรวม ๆ กันไป ทั้งที่เป็นอย่างหลอกลวง และที่เป็นอย่างแท้จริง.

ถ้าท่านเข้าใจความหมายของคำว่า ศิลป อย่างถูกต้องแล้วก็จะเห็นได้ด้วยตนเองว่า มีความจำเป็นที่จะต้องทำอะไรๆ ให้เป็นศิลป จนกระทั่งมองเห็น ว่าชีวิตนั้นก็เช่นวัตถุแห่งศิลป คือสามารถทำให้มันมีความเป็นศิลปถึงที่สุดได้. แล้วธรรมะก็มีความเป็นศิลป แม้พระศาสนา ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ อะไรก็ตาม ก็มีความหมายหรือมีลักษณะเป็นศิลป เราทำความเข้าใจถึงคำว่า "ศิลป" กันบ้าง.

คำว่า “ศิลปะ” ประกอบอยู่ด้วยความหมาย ๓ อย่าง คือ งาม น้อย่างหนึ่ง, คือ สำเร็จประโยชน์ น้อย่างหนึ่ง, แล้วก็ ต้องกระทำด้วยฝีมืออันละเอียด; หมายความว่า เป็นงานฝีมือ. ถ้ามันครบทั้ง ๓ อย่างก็เรียกว่า ศิลปะ แต่ถือเอาความหมายที่แรกเป็นหลักสำคัญคือความงาม; ถ้าขาดความงามเสีย แม้จะสำเร็จประโยชน์ และเป็นงานฝีมือ มันก็ไม่ใช่ศิลปะ.

เราต้องการให้มันดีที่สุด เท่าที่มันจะดีได้นั้นแหละ คือต้องการให้มันเป็นศิลปะ มันต้อง งดงาม เป็นความหมายที่สำคัญของคำคำนี้; เพียงแต่ สำเร็จประโยชน์ หรือเพียงแต่ว่า เป็นงานฝีมือ มัน ยังไม่สมบูรณ์; ถ้าสมบูรณ์มันต้องหมายถึงมีความงาม. อย่างชีวิตของคนคนหนึ่ง มันจะมีแต่เพียงความสำเร็จประโยชน์ ก็ได้, หรือเป็นสิ่งที่ประพฤติกปฏิบัติกันอย่างละเอียดระมัดระวังอย่างยิ่ง ก็ได้; แต่ถ้ามันไม่งาม มันก็ไม่สมบูรณ์.

พระพุทธเจ้าตรัสกำชับให้แสดงธรรมประกาศพรหม-
จรรย์ ให้งดงามทั้งเบื้องต้น ให้งดงามทั้งท่ามกลาง ให้งดงาม
ทั้งเบื้องปลาย; นี้ก็มีความหมายของความ เป็นศิลปะ. ทำไม

จะต้องให้มัน เป็นศิลปะ? เพราะว่ามันจะเป็นเครื่องจับเอา
จิตใจของบุคคลผู้ได้พบเห็น ให้รับเอาด้วยดี ให้ปฏิบัติ
ตามด้วยดี. ถ้าแสดงธรรมประกาศพรหมจรรย์ ไม่มีความ
งามใน ๓ สถานดังกล่าวแล้ว มันก็ยากที่จะให้มีผู้สนใจ
หรือรับเอาด้วยดี.

ลองแยกกันดูได้ อย่างปริยัติธรรม มันก็ต้อง
เรียนกันอย่างงดงาม ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย
เรียงเป็นลำดับ, หรือว่าเรียงอย่างถูกต้องตามลำดับ. นัก
เป็นความงดงามอย่างปริยัติ ซึ่งมักจะชอบพูดกันว่า สมบูรณ์
ในเบื้องต้นคือพระวินัย, สมบูรณ์ในท่ามกลางคือพระ-
สุตตันตะ, สมบูรณ์ในเบื้องปลายคือพระอภิธรรม, อย่างนี้
เป็นต้น. แต่ความหมายที่แท้จริงนั้น ไม่ว่าจะระดับไหน
ก็งามไปหมด : จะเป็นคำสอนสำหรับเด็ก ๆ ก็งาม, คำสอน
สำหรับผู้ใหญ่ก็งาม, คำสอนสำหรับคนแก่ก็งาม, คำสอน
สำหรับอยู่ในโลกนี้ก็งาม, อยู่ในโลกลูกอื่นก็งาม อยู่เหนือโลก
ก็งาม, นี้ปริยัติมันงาม.

ทั้ง ปฏิบัติ งามเบื้องต้น มันก็งามด้วยศีล,
ท่ามกลาง มันก็ งามด้วยสมาธิ, เบื้องปลาย ก็งามด้วย

ปัญญา; แต่เราควรจะเอาใจความให้มากกว่านั้น คือว่า ให้มันงามทั้ง ๓ สถาน คือตลอดต้นจนปลายนั่นเอง. การปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติสมบูรณ์แล้ว มันงดงาม; ปฏิบัติอย่าง ลวกๆ คร่าวๆ แม้จะสำเร็จประโยชน์ มันก็ไม่งดงาม. ตูกริยา ทำทางของผู้ประพฤตติที่ประพฤตติชอบแล้ว มันก็รู้สึกว่างาม มันงามอย่างการปฏิบัติ : งามในมารยาท งามในกิริยาทำทาง ^{๕๕๕}นก็ยังคงเรียกว่างาม.

อย่าไปหมายถึงเส้น สี ลวดลาย อย่างนั้นว่าเป็น ความงาม; ^๕มันมันเป็นความงามของวัตถุ, เป็นความงามทางวัตถุ; มันควรจะเป็นความงามในทางการกระทำ กระทั่งเป็นความงามในความรู้สึก : การกระทำกิริยา ทำทางก็งาม, จิตใจที่คิดที่นึก มันก็งาม.

ดูให้ดีๆ คำว่า “งาม” ^๕นี้ มันแยกตัวออกมาจากความ สำเร็จประโยชน์อย่างไร? อย่าลืมนะว่าเพียงแต่สำเร็จประโยชน์ ^๕นั้น มันไม่งามก็ได้; เมื่อไม่งามแล้ว มันก็ไม่จับใจคนที่ เห็น มันก็เผยแพร่ธรรมะได้โดยยาก.

เมื่อพูดถึง ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ แล้ว มันก็ต้องเห็นได้ว่างามอย่างยิ่ง, เป็นการบรรลุ มรรค ผล

นิพพาน : ในลักษณะของ มรรคก็งามอย่างเป็นหนทาง
ที่ชวนเดิน, ในลักษณะของ ผล ก็เป็นของ งามอย่าง
ที่ควรจะได้รับ ให้เกิดความอยากที่จะได้รับ, ถ้าถึงขั้นสุดท้าย
คือ พระนิพพาน แล้วก็งามจนเหลือที่จะบรรยายได้ จนพูด
ไม่ออก หรือจะอยู่เหนือความงามไปเสียอีก ก็มัน งามจน
เหนือความงามไปเสียก็ได้; แต่ผู้มีปัญญา จะมองเห็น
ความงามแท้ของพระนิพพาน ในฐานะเป็นเบื้องปลาย
สุดท้ายของพรหมจรรย์.

นี่แหละ ลองคิดดูเถอะว่า คำว่า ศิลป์ นี้ มันอยู่ที่
ไหน? มัน อยู่ในทุกสิ่งสำเร็จประโยชน์ถึงที่สุด และ
ประกอบอยู่ด้วยความงาม. อย่างเราจะสร้างบ้านเรือน
พออยู่ได้, มันก็ได้. แล้วทำไมชอบสร้างให้มันงาม? เพราะ
มันมีความหมายอีกทางหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึก ที่เป็น
ประโยชน์แก่บุคคลผู้อยู่อาศัย.

เอาละ, แม้แต่ว่าจะกินอาหาร ไม่ใช่เพียงแต่ว่ากิน
ให้แล้วๆไป มันยังต้องมีท่าทางที่งดงามด้วย. คือมีมารยาท
ในการกินอาหาร. ทุกอย่างมันมีส่วนที่เหลือไว้ สำหรับให้
กระทำให้งดงาม. การพูดจาก็มีความงามคือความไพเราะ;

บางกรณี ถ้าขาดความไพเราะแล้ว ไม่สำเร็จประโยชน์.
 คำพูดไม่ไพเราะแต่ว่าความไพเราะในคำพูด; มันยังมีความ
 งามในวิธีพูด, มีความงามในการใช้เหตุผลในการพูด,
 เป็นผู้แตกฉานในการใช้ถ้อยคำ; อย่างนี้ก็เรียกว่า มัน
 มีความงาม กรอบงำใจของบุคคลผู้ฟังให้คล้อยตาม. การ
 พูดจาอย่างแบบการทูต^{นี้} มันก็มีความงามชนิดนี้เป็นหลัก
 สำคัญ เพื่อให้ฝ่ายตรงกันข้ามยินยอมและคล้อยตาม.

เราอยู่กับด้วยค่าของความงาม หรือคุณของความ
 งาม อยู่ในหลาย ๆ อย่าง. *เราชอบของที่สวย ที่ไพเราะ*
ที่หอม ที่ร่อยแก่งลิ้น ที่นุ่มนวลแก่ผิวหนัง หรือที่ประเล้า
ประโลมใจ; มันมีความงามตามแบบของวัตถุ หรือของ
รูปธรรม; ยิ่งคนที่มึกเลสตัวแล้ว ยิ่งต้องการความงาม
 ชนิดนี้. คนในโลกก็มีกเลสอยู่เป็นธรรมดา; ฉะนั้น
 ความงามก็เป็นที่ยังจับของกเลส เขาจึงใช้ความงามสำหรับ
 จะจูงมุกคนมีกเลสไปได้ ตามที่ประสงค์. แต่ถ้าทำไปด้วย
 ความหวังดี ก็อาจจะจูงไปได้ในทางที่ควรจะไป ก็ไม่หลอกลวง
 อะไรกัน; แต่จูงไปในทางที่ให้สำเร็จประโยชน์.

นี่คือ ความงามแท้ของพระธรรม ที่บุคคลศึกษา
เล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติ ได้รับผลของการปฏิบัติ แล้วมี
ความงาม สามารถที่จะจูงใจคนที่มิก็เลสให้ล้อยตาม, คือ
พยายามละกิเลสออกไป ๆ จนหมดกิเลส; มันเป็นขั้นตอน
ที่ต้องทำให้ถูกต้อง. ใช้ความงามดึงมา สำหรับประพฤติก
กระทำ ตามที่ควรจะทำจนความงามเปลี่ยนความหมาย
จนตรงกันข้ามกับรสนิยมเดิม ๆ ของเขา.

นี่เป็นสิ่งที่มียู่จริงในการเผยแผ่ธรรมะ หรือ
พระศาสนาของเรา; ถึงแม้การกระทำอย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับ
ศาสนา ถ้าประสงค์จะจูงใจคนไปตามวัตถุประสงค์อันใดอัน
หนึ่งแล้ว ต้องมีลักษณะแห่งความงามหรือศิลปะอย่างที่ว่ามานี้
คือเป็นศิลปะที่บริสุทธิ์ไม่ได้หลอกลวง.

พระศาสนามีความงามเบื้องต้น ท่ามกลาง
เบื้องปลาย จับใจคนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง. พระธรรมก็มี
ความงามทำนองเดียวกัน หรือโดยที่แท้แล้ว ก็เป็นสิ่ง
เดียวกันกับสิ่งที่เรียกว่า พระศาสนา; แม้ว่าจะเล็งความ
หมายกว้างแคบกว่ากัน มันก็ไปด้วยกันได้. ถ้าพระธรรม

ไม่มีความงาม ย่อมไม่เป็นที่สนใจของบุคคล แม้ว่าเขาจะเป็นคนต้องการอะไรที่ตรง ๆ กัน.

การแสดงธรรมะที่มีความไพเราะ มีความงดงามให้ฟัง, การปฏิบัติธรรมะที่มีความงดงามให้ดู, แล้วก็การได้รับผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมะ อันเป็นความงามสูงสุดให้ดู, นี้ก็เรียกว่า ธรรมะมีลักษณะแห่งศิลป์ คือ ธรรมะงดงาม. ธรรมะนั้นสำเร็จประโยชน์, แล้วธรรมะนั้นต้องทำอย่างมีฝีมือ คือละเอียดลออ. หมายความว่า การปฏิบัติธรรมะนั้น ต้องทำอย่างละเอียดประณีต เหมือนกับงานฝีมือชั้นเลิศชั้นยากทั้งหลาย. นี้ ธรรมะเป็นศิลป์ หรือเป็นวัตถุแห่งศิลป์ เพราะว่ามันทำให้งาม มันมีความสำเร็จประโยชน์ แล้วต้องทำกันอย่างมีฝีมือในการปฏิบัติ.

พระศาสนาก็มีความเป็นศิลป์ในข้อนี้. เข้าไปเกี่ยวข้องกับพระศาสนา ต้องทำอย่างที่เราเรียกว่าละเอียดลออ ประณีต สุขุม ไม่ประมาทอย่างยิ่ง; แล้วก็สำเร็จประโยชน์, แล้วก็มีความงาม.

ที่นี้ มาดูกันที่ชีวิตของแต่ละคน ทำให้งามได้อย่างไร? ก็ดูเหมือนตั้งใจจะทำให้งามด้วยกันทั้งนั้น ;

แม้ว่าจะลืมความมุ่งหมายหรือจะไม่รู้ความมุ่งหมาย จนกลายเป็นชนบทรรมนิยมประเพณีไป ว่าเราจะต้องทำอะไรๆ ให้มันงาม : แต่งเนื้อแต่งตัวให้งาม, พุดจาให้งาม, อะไรๆ ให้มันงาม, จนเป็นที่นิยม โดยไม่ต้องแนะนำอะไรกันนัก; ไม่ต้องขอร้อง สั่งสอน อะไรกันนัก. เด็กตัวเล็ก ๆ ก็รู้จักงาม และอยากให้งาม และต้องการให้งาม; นี่มันเป็นทุนสำรอง หรือเป็นเติมพ้นที่ติดอยู่แล้ว ในการที่บิตามารดาจะช่วยส่งเสริมความร่าเริงนั้น ให้มันเดินไปให้ถูกต้อง โดยให้มันงามกว่า จริงกว่า สูงกว่า ไปตามลำดับ ก็จะง่ายในการที่จะเข้าถึงธรรมะหรือศาสนา ซึ่งมีความงามหรือความเป็นศิลปะอยู่แล้ว.

ชีวิตนี้สำเร็จประโยชน์ตรงที่ว่าทำให้รอดชีวิตอยู่ได้,
ให้มันมีค่า และมันมีประโยชน์ นั้นเป็นแกนกลางทั่วไปของ *บางคนก็งาม*; แต่ของ *บางคนก็ไม่งาม*; ชีวิตของคนที่ไม่งาม ก็คือไม่สมบูรณ์. ฉะนั้น ขอให้มันงามในลักษณะที่ควรจะงาม; งามทางสี่ ทางภายนอกนั้นมันก็งามเหมือนกัน แต่ควรจะลึกไปกว่านั้น คือ งามในทางมารยาท งามในทางความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเรียกว่างามในทางธรรมะ. ^๕ทั้งหมดนี้ต้องทำกันอย่างประณีตละเอียด สุขุม อย่างยิ่ง.

นี่ชีวิตของคน สามารถจะใช้เป็นวัตถุแห่งศิลปะได้, คือเป็นวัตถุที่ตั้งที่อาศัยแห่งศิลปะได้, คือเราสามารถทำให้ชีวิตนี้เป็นของงาม เป็นของสำเร็จประโยชน์ และเป็นสิ่งที่ต้องทำ ด้วยความสามารถละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง. ใครไม่ต้องการอย่างนี้ก็ลองคิดดู มันหนักไม่พินทุและ. ถ้าว่าต้องการให้ดีที่สุด หรือให้เป็นสิ่งที่พัฒนาดีถึงที่สุด มันก็หนักความเป็นอย่างนั้นไปไม่ได้. ฉะนั้นขอให้มองกันในแง่นี้ด้วย ไม่ใช่ว่าเตลิดเปิดเปิงออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง ไปหลงไหลในคำว่า ศิลป ศิลปะอะ อะไรให้มันยุ่งยากลำบากเพิ่มขึ้น. ความจริงมันจำกัติดอยู่ในตัวมันแล้ว ว่าจะต้องทำให้งดงาม ให้สำเร็จประโยชน์และให้เป็นงานฝีมืออันละเอียดอ่อน.

นี้ธรรมชาติกำหนดให้ หรือว่าธรรมชาติอำนวยให้, ธรรมชาติจัดให้, ให้มนุษย์สามารถทำกันได้ถึงอย่างนั้น; แล้วความเป็นมนุษย์ก็จะถึงที่สุด คือการเกิดมาเป็นมนุษย์ มันไปจนถึงจุดสูงสุดของมัน สำเร็จประโยชน์ถึงที่สุด ด้วยความงามถึงที่สุด และเป็นงานอันละเอียดอ่อนประณีตที่สุด. เราควรจะมองให้เห็นสิ่งเหล่านี้, เข้าใจสิ่งเหล่านี้, แล้วก็จะช่วยให้เรื่องมันง่ายขึ้น ในการที่จะมีชีวิตเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด ตามที่มนุษย์ควรจะเป็นกันได้.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท เป็นสาวกของพระ
พุทธเจ้า ผู้แสดงธรรม ประกอบไปด้วยความงามในที่ ๓ สถาน
ก็ต้องสนใจคุณค่าของศิลป์ อย่างที่ว่ามานี้ด้วยเหมือนกัน,
ไม่อย่างนั้นมันจะประยุกต์กันไม่ได้ คือว่า ธรรมะจะเข้ามา
สู่ชีวิตมันไม่ได้ ถ้าเราไม่มีหลักเกณฑ์อย่างนี้.

เอาละ, เป็นอันว่า ท่านทั้งหลายพอจะเข้าใจ
ความหมายของคำว่า ศิลป์ คือมัน ต้องงาม มันต้องสำเร็จ
ประโยชน์, แล้วก็ เป็นงานฝีมืออันละเอียดอ่อน.

ทีนี้ เราก็ได้พูดกันมาแล้วตามลำดับ **ว่าจะมีศิลป์
ในการมีชีวิตอยู่อย่างไร? ให้ชีวิตนี้อยู่เหนือปัญหาต่างๆ
โดยประการทั้งปวง.** ถ้าใคร ผู้ใด สามารถทำให้ชีวิตของตน
อยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวงแล้ว ก็ควรจะถือว่าผู้นั้น
เป็นยอดศิลปิน เป็นยอดของบุคคลผู้มีศิลป์.

ในครั้งหนึ่งก็ได้บรรยายว่า ศิลป์สำหรับการมี
ชีวิตอยู่ในโลกโดยมีชัยชนะ. ถ้าเราอยู่ในโลกด้วยการ
ทนทรมาณ มันก็ควรจะไปตายเสียดีกว่า. แต่ถ้าว่าเราอยู่ใน
โลกชนิดที่อิทธิพลใดๆในโลกเบียดเบียนไม่ได้ ไม่มีความ
ทุกข์ นี่จึงควรจะอยู่ในโลก, และชี้ให้เห็นว่า อริยมรรคมี

องค์ ๘ นั้น เป็นศิลปะสูงสุดในพระพุทธศาสนา สำหรับการดำเนินชีวิต.

ในครั้งที่แล้วมา ได้บรรยายโดยหัวข้อว่า ศิลปะแห่งการใช้สติอย่างถูกต้องในทุกๆ กรณี. ผู้ใดมีสติในทุกกรณีที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับตน, คนนั้นสามารถที่จะประพฤติกระทำให้สมบูรณ์ไปด้วยศิลปะ คือมีความงาม มีความสำเร็จ ประโยชน์ แล้วก็เป็งานฝีมืออันละเอียดอ่อน.

.....

.....

.....

.....

[เริ่มการบรรยายครั้งใหม่.]

ส่วนในวันนี้ก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ศิลปะแห่งการดูด้วยญาณสัมมปปีญญา, ศิลปะแห่งการดู. ฟังดูมันก็แปร่งๆ หู; เพราะว่ามันแปลกหู. แต่เอาตมาอยากจะสรุปความให้ท่านทั้งหลายกำหนดจดจำง่าย ๆ เบื้องต้นว่า ศิลปะแห่งการดู นั้นแหละ เป็นสมบัติของพุทธบริษัท จะเข้าใจหรือไม่ ก็ลองใคร่ครวญดู.

ศิลปะแห่งการดู คือดูให้เป็น ถ้าดูไม่เป็น มันไม่เห็น; ถ้าดูเป็น มันจึงจะเห็น. ศิลปะแห่งการดูให้

เห็น นี่เป็นสมบัติประจำตัวของพุทธบริษัท. บางคน
อาจจะนึกได้แล้วว่า หมายถึงอะไร; แต่บางคนอาจจะมอง
ไม่เห็น. ข้อนี้ก็จะยกจะบอกว่า ใจความสำคัญในการปฏิบัติ
ของพุทธศาสนานี้ สูงสุดอยู่ที่การดูและเห็น; ไม่ใช่ดู
เฉยๆ, ดูเป็นแล้วเห็น. คำว่า ดูในที่นี้หมายถึง การดูเป็น
และเห็น ก็ได้แก่คำที่เราพูดกันติดปากว่า วิปัสสนา.
วิปัสสนา แปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้ง คือการดูแล้วเห็นอย่าง
แจ่มแจ้ง นั่นแหละมันเป็นหัวใจของการปฏิบัติ เป็นสมบัติ
ของพุทธบริษัทที่จะให้สำเร็จประโยชน์ ในความเป็นพุทธ-
บริษัท.

ศาสนาอื่น ลัทธิอื่น อาจจะมุ่งหมายไปในทางความ
เชื่อ, มีความเชื่อเป็นหลักปฏิบัติ หรือมีความเข้มแข็ง อด
กลั้นอดทน บังคับกาย บังคับจิต อย่างรุนแรง เป็นหัวใจ
ของการปฏิบัติ. แต่สำหรับพุทธบริษัทแล้ว ไม่ใช่เช่น
นั้นเลย นั่นเป็นเรื่องเล็กๆไปเสีย. เรื่องใหญ่ เรื่อง
สำคัญอยู่ที่การดูให้เห็น ที่เรียกว่า มีวิปัสสนา.

เรามีความเหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยปัจจัย ๔
แล้วรอดชีวิตอยู่ได้ ก็มีศีล มีความถูกต้องในทางมรรยา

ทั้งทางกายและทางวาจา ไม่มีอะไรบงกชจากภายนอกเกี่ยว
กับสังขม; มีศีลแล้ว กิเลสที่จะมีสมาธิ คือมีจิตที่ปกติ
มีคุณสมบัติเต็มทีตามความหมายของคำว่า จิต; นี้เป็นเรื่อง
ของสมาธิ. แต่แล้วมันก็ยังไม่พอ มันยังรอดไปไม่ได้ มัน
ต้องเลื่อนขึ้นไปถึงเรื่องวิปัสสนา คือจิตที่ฝึกรวมดี
แล้วอย่างนั้น.

ต้องไปทำหน้าที่ดูให้เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวง
แล้วก็รู้อะไรทั้งปวงชัดแจ้งตามที่เป็นอย่างนั้นเรียกเป็น
บาลีว่า ยถากุตสัมมัมปัญญา; ยถากุต แปลว่าตาม
เป็นจริง, สัมม หรือ สัมมา แปลว่าโดยชอบ หรือ โดย
ถูกต้อง, ปัญญา ก็แปลว่าปัญญา รู้กันอยู่แล้ว. ยถากุต-
สัมมัมปัญญา ปัญญาที่ถูกต้องตามที่เป็นอย่างนั้นในสิ่งทั้งปวง
นี่คือตัววิปัสสนา หรือจะเรียกว่า ตัวผลของวิปัสสนา
ก็ได้. การทำวิปัสสนาก็ทำให้เกิดปัญญานี้, เกิดปัญญานี้
ขึ้นมา ก็เป็นผลของวิปัสสนา.

ฉะนั้น ตัวการทำให้เห็นตามที่เป็นอย่างนั้น นี้เป็น
หัวใจของพุทธศาสนา หรือเป็นสมบัติของพุทธบริษัท.
เมื่อลัทธิอื่น ศาสนาอื่น เขาจะฟังความเชื่อ ฟังความเพียร

ฟังความเข้มแข็ง อะไรก็ไปตามเรื่องของเขา; แต่พุทธ-
บริษัทเรามุ่งหมายจะใช้วิปัสสนา คือการเห็นอย่างแจ่มแจ้ง
ตามที่เป็นจริง นี่แหละเป็นหลักสำคัญ หรือเป็นตัวการ
กระทำให้สำเร็จประโยชน์.

วิปัสสนาก็เป็นศิลปะยอดเยี่ยมเหมือนกัน คือมัน
ต้องทำอย่างฝีมืออันละเอียดอ่อนที่สุด จึงจะทำวิปัสสนาได้;
ครั้นทำได้ ก็สำเร็จประโยชน์สูงสุดแหละ, สำเร็จประโยชน์
สูงสุด ก็เป็นความงามที่สุดในทางจิตทางใจของมนุษย์.
ฉะนั้นวิปัสสนานั้นแหละเป็นศิลปะสุดยอดอันหนึ่งของพุทธ-
บริษัท. อาตมาจึงกล่าวว่า ศิลปะแห่งการดูนี้เป็นสมบัติ
ของพุทธบริษัท.

นี่อยากจะแนะนำสักนิดหนึ่งว่า พุทธศาสนามีหลัก
เป็นการดูให้เห็นโดยประจักษ์ จึงมีลักษณะเป็น
วิทยาศาสตร์. พุทธศาสนาไม่เป็นปรัชญา ไม่ใช่ปรัชญา;
แต่ก็มีคนเป็นอันมากพูดกล่าวยืนยันว่า พุทธศาสนาเป็น
ปรัชญา; นั่นคือพวกที่เข้าใจพุทธศาสนาผิด เป็นพวก
ต่างประเทศ เป็นชาวต่างประเทศที่เขาถือว่า พุทธศาสนา
นี้ไม่ใช่ศาสนา เพราะว่าไม่มีพระเจ้า ต้องมีพระเจ้าจึงจะ

เป็นศาสนา. ฉะนั้นพวกฝรั่งเขาเลยจัดให้พุทธศาสนานี้
ไม่เป็นศาสนา แต่เป็นปรัชญา; ก็มีคนไทยส่วนมากหลับตา
เชื่อไปตามนั้น จัดให้พระพุทธรูปของตนเองเป็นเพียง
ปรัชญา.

นี่เรามาทำความเข้าใจในข้อนี้กันสักหน่อยก็จะดี ว่า
พุทธศาสนาจะเป็นปรัชญาไม่ได้ เพราะปรัชญามีราก
ฐานอยู่บนการอนุมาน ไม่ใช่การดูให้เห็นโดยประจักษ์.
เรื่องปรัชญานี้ เขาตั้งสมมติฐานอันใดอันหนึ่งขึ้นมา ไม่ใช่
เอาของจริง. เขาตั้งสมมติฐาน เช่นว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ไหม?
สมมติว่าเป็นทุกข์ แล้วก็หาเหตุผลมาประกอบ ให้อนุมาน
ลงไปว่ามันเป็นทุกข์. นั่นเป็นเรื่องคิดเพื่อฝัน กำหนด
อย่างเพื่อฝัน; อย่างนี้ไม่ใช่วิบัติสนา. ถ้าวิบัติสนา มัน
ก็ต้องมองโดยประจักษ์ ว่ามันเป็นทุกข์จริง ๆ. เหตุผล
ไม่มีค่า คือไม่มีการใช้เหตุผล เพื่อจะเห็นว่าเป็นทุกข์;
เพราะว่ามันสามารถดูเห็นชัด ๆ ลงไปว่ามันเป็นทุกข์.

ดังนั้น พุทธศาสนาจึงมีหลักการเป็นวิทยาศาสตร์
จะเป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณก็ตามใจ; แต่มันเป็น
วิทยาศาสตร์ มันจะเป็นปรัชญาไปไม่ได้. เพราะว่า

วิทยาศาสตร์นั้น ไม่ต้องใช้สมมติฐาน: เอาของจริงมาวางลง
ไปตรงหน้า พิสูจน์กันกว่า ทดลอง เห็นโดยประจักษ์ทุกชั้น
ตอน, แล้วจึงสามารถที่จะทำให้มันเป็นประโยชน์ได้. ส่วน
ปรัชญานั้น สมมติอะไรขึ้นมาสักอย่างหนึ่งเป็นทฤษฎี เป็น
สมมติฐาน แล้วก็หาเหตุผลมาแวดล้อม มาเสนอให้คนเชื่อ
ว่ามันเป็นไปตามนั้น. นี่แหละคือปรัชญา ซึ่งกำลังเพื่อเจ้า
อยู่ในโลกในเวลา^{นี้}; แต่มันก็ช่วยโลกไม่ได้ ไม่มีทาง
ที่จะช่วยได้.

พุทธศาสนาไม่เป็นปรัชญา ไม่ใช่ปรัชญา, แต่
เป็นวิทยาศาสตร์; เพราะว่ามันมีวิบัติสสนา, **พุทธศาสนา
มีวิบัติสสนา. ก็มีการดูโดยประจักษ์.** นี้ดูให้เห็นโดย
ประจักษ์, ดูเป็นแล้วก็เห็นโดยประจักษ์.

ที่^{นี้} เรามันมีอุปสรรค ที่เราดูไม่เป็น แล้วเรา
ก็อาจจะโง่มากจนถึงกับไม่อยากจะดู ก็อยากจะเชื่อเพื่อ ๆ
อยากจะทำตามเพื่อ ๆ กันไป อยากจะทำตามคำเล่าลือ หรือ
ว่าตามตัวหนังสือ หรืออะไรต่าง ๆ, อย่างที่พระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสไว้ในกาลามสูตร.

ฉะนั้นขอโอกาสสักนิดหนึ่งว่า ท่านทั้งหลาย จง
พยายามศึกษาให้เข้าใจ ในเรื่องกาลามสูตร แล้วก็จะไม่ตก

เป็นเหยื่อของความเชื่อ หรือ การคาดคะเน ; แต่จะมากลายเป็นผู้มตาของตนเอง คุเป็นแล้วก็เห็น. กาลามสูตรนั้น ควรจะเป็นที่แจ่มแจ้งแก่พุทธบริษัททุกคน. อาตมาเชื่อว่าหลายคนคงจะแจ่มแจ้งอยู่แล้ว ; แต่สำหรับบางคน อาจจะไม่รู้ประสีประสาเลยก็ได้. ฉะนั้นจะเอาหัวข้อนั้น ๆ มาอธิบายกันอีกสักครั้งหนึ่ง เพื่อจัดการคุไม่เป็น หรือ ไม่ยอมคุนออกไปเสียให้หมด ; แล้วมากลายเป็นบุคคลที่สามารถจะคุเป็น และมีวิปัสสนา.

ใน กาลามสูตร นั้น ได้ตรัสถึงลักษณะ ๑๐ อย่าง ที่จะต้องรู้ไว้สำหรับที่จะไม่เชื่อมงาย. ความเชื่อมงายนั้นมันใช้ไม่ได้. เข้าใจว่าท่านทั้งหลายทุกคนจะยอมรับในข้อนี้ ; แต่ที่เป็นอยู่จริงนั้น คนก็ยังเชื่อมงายอยู่นั้นแหละ เพราะว่าการเชื่ออย่างมงายนั้นมันก็ละเอียดมาก ในหลักของกาลามสูตรนั้น กล่าวเป็น ๑๐ หัวข้อ :-

สามหัวข้อแรก นั้น เกี่ยวกับการฟัง หรือ การทำตาม ๆ กันไป :-

ข้อที่ ๑. ว่าอย่าเชื่อเพราะว่าได้ฟังมาอย่างนี้,
อย่าเพื่อเชื่อเพราะได้ฟังมาอย่างนี้.   นี้พอได้ฟัง ก็เชื่อแล้ว
มันก็ไม่มีความโอกาสจะดู จะดูด้วยปัญญาว่าเป็นอย่างไร.

ข้อที่ ๒. ว่าอย่าเชื่อเพราะว่าประพจน์ปฏิบัติ
สืบ ๆ กันมา.

ข้อที่ ๓. ว่าอย่าเชื่อเพราะว่ามันลืออยู่กระฉ่อน
ไปหมด;   เช่นพอมีเรื่องอะไรพิเศษก็เล่าลือกันกระฉ่อน
ไปหมด แล้วก็เชื่อ.

นี่อย่าเชื่อเพราะว่าฟังตาม ๆ กันมา, อย่าเชื่อเพราะ
ว่าปฏิบัติสืบต่อกันมา, อย่าเชื่อเพราะว่ากำลังลืออยู่กระฉ่อน.
ถ้าเรา ไปเอาตามที่ได้ยินได้ฟังมา, หรือ ตามที่เห็นปฏิบัติ
ตาม ๆ กันมา, หรือว่าเอาตามเสียงเล่าลือ, มันก็ไม่มีความ
สติปัญญาของตัวเองที่จะดู ที่จะดูลงไป จนเป็นวิบัติสนา.

ข้อถัดไป ข้อที่ ๔. เกี่ยวกับพระคัมภีร์มีอยู่ข้อหนึ่ง
ว่าอย่าเชื่อเพราะว่ามันมีอยู่ในตำราหรือปิฎก.   อย่าเชื่อ
ด้วยเหตุที่เพียงแต่ว่า หลักที่พูดนั้นมันมีอยู่ในพระไตรปิฎก
หรือในตำราอะไรก็ตาม;   เพราะถ้า เชื่ออย่างนั้นแล้ว
มันก็ไม่มีการดูอีกเหมือนกัน จึงไม่เกิดวิบัติสนาขึ้นมา.

ที่เกี่ยวกับการคำนวณก็มีอยู่ถึง ๕ หัวข้อ :—

ข้อที่ ๕. อย่าเชื่อโดยเหตุผลของตรรก ที่เรียกว่า
วิทยาของการใช้เหตุผล.

ข้อที่ ๖. ก็อย่าเชื่อโดยเหตุผลทางนัย นี่แหละคือ
ปรัชญา, คือการอนุมานตามแบบปรัชญา. อย่าเชื่อด้วยการ
อนุมานตามแบบปรัชญา โดยอนุมานอย่างนั้น แล้วผลออก
มาอย่างนั้น แล้วก็เชื่อ; มันไม่ผ่านการดูโดยประจักษ์หรือ
วิบัสสนาเลย.

ข้อที่ ๗. อย่าเชื่อโดยการตรีกตามอาการ ตามที่
มันเป็นไปเอง ที่เราเรียกกันว่าตามสามัญสำนึก. แม้สามัญ
สำนึก ที่มีอยู่โดยทั่วไปอย่างนั้น เราก็ยังไม่เชื่อ; เพราะ
ว่าถ้าเราเชื่ออย่างนั้นเสียแล้ว มันก็ไม่มีการดู ไม่มีวิบัสสนา
อีกเหมือนกัน.

ข้อที่ ๘. อีกข้อหนึ่งว่า อย่าเชื่อเพราะว่าหลัก
เกณฑ์อันนี้ หรือคำพูดอันนี้ มันทนได้ต่อการพิสูจน์
ด้วยทฤษฎีความคิดเห็นของเรา. นี่มันถึงกับว่าไม่เชื่อ
ตัวเรา คำที่พูดมานั้น มันทนได้ต่อการพิสูจน์ด้วยความเห็น

ของเรา เราเห็นอย่างไร, เราคิดอย่างไร, ที่เขาพูดมานั้น
มันก็เข้ากันได้ มันทนได้ อย่างนี้ก็อย่าเพื่อเชื่อ. อันนี้
มีความหมายพิเศษ ก็คือไม่เชื่อตัวเอง ไม่เชื่อสักว่าทฤษฎี
ความคิดความเห็นของตัวเอง; เพราะว่ามันอาจจะผิดได้;
อย่างนี้ก็อย่าเพื่อเชื่อ แล้วก็ไปคุย คุยอย่างวิปัสสนา แล้วถ้า
จะเชื่อก็เชื่อกันตอนหลังนี้ คือหลังจากการคุยโดยวิปัสสนา.

ที่นี้เกี่ยวกับบุคคล มีอยู่ ๒ หัวข้อ :- ข้อที่ ๙.
ว่าอย่าเชื่อเพราะว่าคนพูดเป็นคนควรเชื่อ น่าเชื่อ.

ข้อที่ ๑๐ อย่าเชื่อ เพราะว่าผู้พูดนี้เป็นครูของ
ข้าพเจ้า.

นี่คุณเถอะว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างไร. ท่าน
เปิดไว้กว้าง ไม่มีใครเคยทำอย่างนี้ ไม่มีใครให้อิสราภาพใน
การคิดนี้มากเหมือนพระพุทธเจ้า : คนนี้ทำอะไร ๆ มัน
น่าเชื่อ ก็ไม่เอา, คนนี้เป็นครูของข้าพเจ้า นี้ก็ไม่เอา
คือยังไม่เชื่อ, เขาว่าอย่างไรมา ก็ฟัง พอฟังแล้วก็จับใส่
ลงไปในห้องทดลองของวิปัสสนา จนกว่าจะพบข้อที่เป็น
ความจริงอันเด็ดขาดลงไป แล้วก็จึงเชื่อ; นี้เรียกว่าเชื่อตัว
เองเหมือนกัน; แต่ว่าหลังจากวิปัสสนา คือหลังจากการคุย
อย่างแจ่มแจ้งทั่วถึง; ตัวเองธรรมดาที่ยังไม่มีวิปัสสนา

นั้นอย่าเพื่อเชื่อ. ที่นั้นคนเราเชื่อตัวเองกันอยู่ทงหน. เมื่อ
ตัวเองโง่ ก็เชื่อความโง่ของตัวเอง มันก็ผิดหมด.

ต้องทำให้เกิดการดูอย่างแจ่มแจ้ง เห็นอย่างแจ่ม
แจ้งเสียก่อน แล้วจึงค่อยเชื่อ; นั่นก็คือเชื่อปัญญา
เอง หรือเชื่อ ยถาภูตสัมมัมปัญญา นั้นเอง. คำนั้นยถ
ยาว จำยาก ฟังยากหน่อย แต่อุตส่าห์จำไว้ได้ก็จะดี ว่า
ยถาภูตสัมมัมปัญญา.

ถ้าเราดูเป็น ดูเห็น, ดูเป็นแล้วเห็นจริง แล้วสิ่ง
ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมปัญญา ก็จะเกิดขึ้น; อันนั้น
เกิดขึ้น แล้วก็ใช้ได้ จะใช้แก้ทุกข้อเลย:—

๑. เราได้ยินได้ฟังมาจากใคร ไม่เชื่อ. เอามาทำ
จนเห็นด้วยยถาภูตสัมมัมปัญญาของเราว่า มันเป็นอย่างนั้น
แล้วจึงเชื่อ.

หรือ ๒. เห็นเขาทำตาม ๆ กันมา เราก็ยังไม่เชื่อ;
เอามาลงในห้องทดลองของวิปัสสนา เกิดยถาภูตสัมมัมปัญญา
เกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างไรจึงค่อยเชื่อ.

๓. เสียงเล่าลือก็เหมือนกัน; ไม่เชื่อ เอาเรื่องนั้น
ข้อความนั้น ใจความนั้น มาใส่ในห้องทดลองของวิปัสสนา

จนเห็นแจ้งอย่างไร พิสูจน์อย่างไร มันก็คงที่อยู่อย่างนั้น
นั้นแหละจึงจะเชื่อ.

๔. เกี่ยวกับปิฎก, พระไตรปิฎก หรือ ตำรา
มีเขียนไว้ในตำราอย่างไรก็ยังไม่เชื่อ; แต่เอาข้อความนั้น
หลักเกณฑ์อันนั้น มาใส่ห้องทดลองของวิปัสสนา เห็นแจ้ง
ชัดอย่างไรแล้วจึงค่อยเชื่อ; ไม่ใช่ว่าห้ามไม่ให้อ่านพระ
ไตรปิฎก, ไม่ใช่ว่าห้าม ไม่ให้อ่านตำรา, หรือไม่เกี่ยวข้อง
กับตำรา; เราก็กี่ยวข้องกับตำราได้; แต่แล้วก็ไม่เชื่อ
ด้วยเหตุที่ว่าเขียนอยู่ในตำราแม้ในพระไตรปิฎก; ใช้คำ
อย่างนี้เสียเลยดีกว่า.

พระพุทธเจ้า ท่านตรัสไว้ถึงกับว่า “แม้ฉันพูด
ออกไปจากปากฉันนี้ ก็อย่าเพื่อเชื่อ”. พูดกันอยู่ต่อ
หน้ากันก็ยังไม่เชื่อ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
เอาไปใส่ห้องทดลองของวิปัสสนา
ของท่านเสียก่อน; เห็นจริงโดยแน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงได้
แล้วจึงค่อยเชื่อ.

๕. ข้อที่ว่า อย่าเชื่อโดยวิธีตรรก คือการใช้เหตุ
ผล ที่คนเขาก็มียุติผลพูดจากันอยู่ โดยมีเหตุผล ในการ
พูดจา. ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
เคยวัน ตรรกกันเป็นเรื่องโฆษณาชวนเชื่อ หา

ประโยชน์เสียมากกว่า เขาเรียกว่า จิตวิทยา. อย่าเชื่อโดย
 นัยแห่งตรรก คือเขาพิสูจน์ด้วยเหตุผลอย่างนั้นอย่างนี้
 ซึ่งแม่แต่เด็ก ๆ ก็ทำเป็น. เหตุผลนี้ เขาเรียกว่าเหตุผล
 ทางตรรก ไม่เอาเป็นประมาณ, มันมีเหตุผลทางตรรก
 คำนึงกันไม่ได้ในทางเหตุผลทางตรรก แต่ก็ยังไม่เชื่อ, เอา
 เรื่องนั้นมาใส่ห้องทดลองวิบัสสนาอีก จนเห็นชัดอย่าง
 แล้วจึงเชื่อ.

๖. ข้อที่ว่า อย่าเชื่อด้วยเหตุผลทางนัย คือ วิถี
 ทางปรัชญา นั้น ก็เหมือนกัน ฟังมาแล้วก็ไม่เชื่อ เอามา
 ทดลองด้วยวิบัสสนา แล้วก็เกิดเห็นแจ้งโดยประจักษ์ แล้ว
 จึงเชื่อ.

๗. ข้อที่ว่าโดยสามัญสำนึกของเรา ซึ่งทุกคนมีอยู่
 โดยทั่วไป แล้วก็ชอบใช้กันด้วย. ความรู้สึกสามัญสำนึกนี้
 ก็อย่าไปฝากเนื้อฝากตัว ไว้กับที่เรียกว่า สามัญสำนึก.
 โดยมากเขาก็ใช้สามัญสำนึกกันทั้งนั้นแหละ; แต่ว่าในเรื่อง
 ขึ้นเป็นตายกันอย่างนี้ไม่ได้, สามัญสำนึกใช้ไม่ได้; ต้อง
 ขึ้นไปถึงห้องวิบัสสนาเสมอ แล้วก็จึงเชื่อ.

๘. ที่ว่า มันทนได้ต่อการพิสูจน์ด้วยความกต
 ิเห็นของเรา ก็อย่างเดียวกันอีก เพราะเรามันโง่อยู่ที่นี่ ความ

คิดเห็นของเรา มันก็โง่ หรือผิดได้; มันต้องเอามาใส่ห้องของวิบัสสนาอีก แล้วแต่ว่าเรื่องนั้นมันจะเป็นอย่างไร; มันมีเรื่องพูดถึงสิ่งใด แง่ไหน มุมไหน ก็เอาไปใส่ให้มันถูกต้องกับเรื่องของมัน มันจะออกลูกมาเป็น ยถาภูตสัมมัมปิ-บัญญัติ เกี่ยวกับเรื่องนั้น.

๙. คนที่ควรเชื่อได้พูด เราก็ไม่เชื่อทันที.

เอามา หั้นแหลกด้วยวิบัสสนา เห็นจริง แล้วจึงเชื่อ.

๑๐. ครูบาอาจารย์พูด ก็เหมือนกัน อย่าเพื่อเชื่อ, ไม่ใช่ว่าจะสอนให้ไม่เคารพครูบาอาจารย์, สอนให้เคารพครูบาอาจารย์ เพื่อได้ยินได้ฟังมากก็ได้ยินได้ฟังด้วยความหวังดี; แต่แล้วก็เอามาใส่ห้องทดลองของวิบัสสนา, หั้นแหลก, ใช้คำหยาบคาย ภาษาของชาวบ้าน. ต่อคำพูดของครูบาอาจารย์ แล้วเห็นโดยประจักษ์แล้วจึงเชื่อ.

นี่เป็น ๑๐ หัวข้อ ซึ่งจะป้องกัน ไม่ให้คนเรา ตกไปเป็นเหยื่อของความมกมาย ของความเชื่อง่าย. ความโง่เขลา หรือการหลงกลโดยไม่เจตนา นั้น มีอยู่มาก, ซึ่งในโลกนี้ มันมีอยู่มาก; ถ้าท่านยึดถือ ๑๐ ประการนี้

ก็จะปลอดภัย จากการที่จะตกลงไปในความมงงาย หรือความ
เชื่อง่าย.

ทีนี้เมื่อเราปลอดภัยจากความเชื่อง่าย มันก็มาอยู่ที่
การดูและการเห็นโดยแท้จริง. ถ้าจะมีความเชื่อมั่นต้องเป็น
ความเชื่อภายหลังจากการเห็นแจ้ง; เชื่อก่อนการเห็นแจ้งนั้น
มันผิดหลักกาลามสูตร ๑๐ ประการนั้น. เชื่อกายหลังเห็น
แจ้ง ภายหลังของวิปัสสนาแล้ว ความเชื่อนั้นใช้ได้
ก็จะมีความเชื่อตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า
ศรัทธา.

ศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้นเชื่อภายหลัง
ปัญญา; แต่ถ้าว่าความเชื่อ หรือศรัทธาในลัทธิอื่นใน
ศาสนาอื่น นั้นมาก่อนปัญญา หรือไม่มีปัญญาด้วยซ้ำไป;
เพราะว่าเขาเน้นกันแต่ความเชื่ออย่างเดียว. พุทธบริษัท
ทำอย่างนั้นไม่ได้ ถ้าทำอย่างนั้นก็คือหลับตา, หลับตา
เป็นพุทธบริษัทไม่ได้; เพราะคำว่า พุทธะ, พุทธะนี้แปลว่า
ลึมตา เมื่อเราหลับนั้น ตามันปิด; พอเราตื่นจากหลับเรา
ลืมตา.

คำว่า พุทธะ, นี้แปลว่า ตื่นจากหลับ. ฉะนั้นพุทธะ,
พุทธะ นี้ต้องลืมตาเสมอ, พุทธะ แปลว่า ผู้ตื่น ผู้

ผู้เบิกบาน. ผู้ที่นั่นแหละ คือตื่นจากหลับ; ฉะนั้น
ก็ต้องล้มตา. พุทธบริษัทต้องมีตา แล้วล้มตา แล้วก็
ดู, ดังนั้น พุทธบริษัทจะต้องสามารถดู; ฉะนั้น การ
ดูจึงเป็นสมบัติประจำตัวของพุทธบริษัท. อย่าหลับตาเชื่อ
แต่ให้ล้มตาดู. นี่สมบัติของพุทธบริษัทมีอยู่อย่างนี้ ยุติว่า
ศิลปะแห่งการดู นี่เป็นสมบัติของพุทธบริษัท.

ทำไมจะพูดว่า ดูเฉยๆไม่ได้หรือ ต้องพูดว่า ศิลปะ
แห่งการดู? ก็เพราะว่าดูไม่เป็น ดูอย่างไร มันก็ไม่สำเร็จ
ประโยชน์. ดูให้เป็น, ดูให้ฉลาด จึงจะเรียกว่าเป็น
ศิลปะแห่งการดู คือดูดีที่สุด ดูอย่างเก่งที่สุด ลึกซึ้งที่สุด
งงามที่สุด มันเป็นศิลปะแห่งการดู.

ดูเห็นโดยประจักษ์ เรียกว่า ยถาภูตสัมมป-
ปัญญา. คำพยางค์ จำยาก : “ยถาภูตสัมมปปัญญา”
ช่วยจำไปแขวนคอไว้ด้วย มันจะช่วยเป็นเครื่องรางป้องกัน
ไม่ให้งมาย. ดูให้เห็น ดูเป็น.

ดูให้เห็น นี่คือ วิปัสสนา. ฉะนั้น ขอนั้นคำ
ว่า ดู-ดู นี่ มากหน่อย, เป็นพิเศษหน่อย; แล้วก็จะพูด
ให้ชัดลงไปว่าดูวัตถุ ก็ต้องมีตา. ทุกคนก็มีตา ถ้าจะดู
วัตถุ คุณนั้นคุณนี่ ที่เป็นวัตถุ ก็ต้องดูด้วยตา ไม่มีตามันจะ

คู่ได้หรือ. คู่วัตถุ ก็ต้องคู่ด้วยตา คือลูกตาที่มีระบบ
ประสาทของตา รู้สึกด้วยระบบประสาทนั้น เรียกว่า คู่ด้วย
ตา และเห็นด้วยตา นี้เรียกว่า คู่วัตถุ.

๘๕
ทันที พอคู่ ธรรมะละ, คู่ธรรมละ, คู่ด้วยตาอย่างนี้
เห็นที่ไหนละ? เพราะธรรมะไม่ใช่ตัวหนังสือ. ธรรมะนี้
เป็นนามธรรม อันไม่มีรูปร่างปรากฏ; ถ้าคู่ ธรรมะ
ก็ต้องคู่ด้วยตาธรรมะ ตาคือ ปัญญา หรือยถาภูตสัมมป-
ปัญญา อีกนั่นเอง. ตาที่จะคู่ของข้างนอก คู่วัตถุ คู่ร่าง
กายนี้ ก็คู่ด้วยตาธรรมตา; แต่คู่ธรรมะต้องคู่ด้วยตาธรรม,
ธรรมจักคู่ด้วยตาปัญญา.

ปัญญาจักคู่ คือความรู้ ความเห็น ตามที่เป็นจริง
หลังจากการคู่อย่างถูกต้องแท้จริง; เรียกว่า การเห็นตาม
ที่เป็นจริง แล้วก็เกิดปัญญาแจ่ม ตามที่เป็นจริง ที่เรียกว่า
ยถาภูตสัมมปปัญญา เป็นศิลปะอันสูงสุด.

กว่าที่จะทำให้เกิดยถาภูตสัมมปปัญญาขึ้นมาได้นั้น
เป็นเรื่องละเอียดแสนที่จะละเอียด สมกับที่เป็นศิลปะ. ทำ
ปัญญาให้เกิดขึ้นมาเป็นงานที่ละเอียด ประณีต สุขุมที่สุด,
แล้วก็สำเร็จประโยชน์ที่สุด, และมีความงามที่สุด, ในการ
ที่มีปัญญาชนิดนี้.

เป็นอันว่า เราต้องฝึกให้เกิดปัญญาชนิดนี้,
 ต้องประพฤติกระทำ ต้องอบรม หรือแล้วแต่จะเรียก;
 ต้องประกอบ ต้องกระทำ ให้เกิดยถาภูตสัมมปปัญญา.
 นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า ทำวิปัสสนา. เดียวนี้ไปนั่ง
 หลับตาพึมพำๆ ทำวิปัสสนาบ้าเลยก็มี ไม่รู้อะไรเลยนี่ก็มี
 นั่นเพราะว่าทำไม่ถูกต้องของวิปัสสนา. ถ้าถูกต้องของ
 วิปัสสนา ก็จะเป็นการกุศลที่ถูกต้อง, แล้วก็เห็น, เมื่อเห็น
 แล้ว ก็เกิดความรู้ที่ถูกต้อง ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมปปัญญา.

ฉะนั้น ขอให้ไปศึกษาวิธีทำสมาธิและปัญญา ที่
 รวมกันแล้วเรียกว่า วิปัสสนานั่นคุณเองอีกเรื่องหนึ่ง อีก
 ส่วนหนึ่ง ตามความประสงค์ของตน; จะเอามาอธิบาย
 ในวันนี้เวลานี้ มันยืดยาวไม่พอแก่เวลา. ต้องไปศึกษาวิธี
 ทำวิปัสสนาโดยรายละเอียดเป็นพิเศษ. อาตมาบอกว่านั้น
 แหละ คือการทำให้เกิดปัญญาที่สูงสุด ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมปปัญญา
 สำเร็จประโยชน์ในการกุ - กุ - กุ ด้วยวิปัสสนา.

ที่^๕ ก็จะพูดถึง การเห็น การเห็น มาหลังการดู,
 ดูแล้วก็เห็น, มีการดูเป็นจึงจะเห็น. คุณมีความหมาย
 อย่างหนึ่ง, แล้วการคิดพิจารณานั้น มันมีความหมายอีก
 อย่างหนึ่ง. เตียว^๕ เราเอามาปนกันหมด **ทำวิปัสสนา** กลาย
เป็นพิจารณา คิดไปตามเหตุผลเสีย. อาตมาก็สารภาพบาป
 ตรง^๕ นอกครั้งหนึ่ง ว่าอาตมาก็เคยเข้าใจอย่างนั้น เคยเข้าใจว่า
 วิปัสสนาคือการคิดนึกพิจารณา ตามเหตุผล จนกว่าจะเกิด
 ความเข้าใจ; อย่างนี้ไม่ใช่วิปัสสนา มันเป็นการกระทำ
 อีกชั้นตอนหนึ่งต่างหาก.

ถ้ายังต้องคิด ต้องพิจารณา ต้องใช้เหตุผลอยู่
 แล้ว ยังไม่เห็น; เมื่อยังไม่เห็น ก็ยังไม่เป็นวิปัสสนา;
 เพราะวิปัสสนานั้น เป็นแต่การดูแล้วก็เห็น ไม่ใช่ว่าเป็น
 การพิจารณา. หรือบางทีก็มากเกินไปจนถึงกับว่าคิดนำ,
 คิดนำหน้า; เหมือนที่สอนในโรงเรียนปริยัติทั้งหลายนั้น
 เป็นเรื่องการสอนให้คิดนำหน้าทั้งนั้น, คิดนำหน้าวิปัสสนา;
 แล้วก็ไม่มีการดูที่แท้จริง มันก็เป็นการคิดไปตามที่เล่าเรียน
 มาจากโรงเรียน; อย่างนี้ ก็ไม่เป็นวิปัสสนา. จะพิจารณา

กันอย่างไร ก็ไม่เห็น; เพราะมันเป็นการพิจารณาไป
ตามสิ่งที่เล่าเรียนมา ซึ่งเหมือนกับการคิดนำ; อย่างนี้
ไม่มีผลเป็นการเห็นแจ้ง, มีผลเพียงความเข้าใจเท่านั้น.

เรารู้อะไรมา เรียนอะไรมา แล้วคิดไปตามแนว
นั้น มันก็มีผลเป็นความเข้าใจ; แล้วมันก็ได้ แต่ง
สมมติฐานอีกแหละ ว่ามันคงจะเป็นอย่างนั้น หรือข้อ
สรุปว่า เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นอย่างนั้น. เช่นว่า
เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นทุกข์, เพราะฉะนั้น มันจึงเป็น
อนัตตา ถ้าความรู้สึกมีอยู่อย่างนี้ นี่ยังไม่เป็นวิปัสสนา
ยังไม่วิปัสสนา ยังไม่คู่ และยังไม่เห็น ได้แต่พิจารณาไปตาม
เหตุผล แล้วสรุปเอาว่า “เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นทุกข์”
และ “เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นอนัตตา” เหมือนที่สอนกัน
มากในโรงเรียน.

ถ้าเรื่องอนิจจังค่อยยังชั่วหน่อย; เพราะว่าถ้าคุณ
ไปที่สังขารจริงๆ จะเห็นความไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลง. เห็น
อนิจจังมันเห็นง่ายหน่อย ไม่ต้องใช้สมมติว่า “เพราะ
ฉะนั้นมันจึงเป็นอนิจจัง”, หรือมันคงจะเป็นอนิจจัง อย่าง
นี้ก็ไม่ต้องพูด.

แต่ถ้าในชั้นทุกขัง^๕ ชั้นอนัตตาแล้ว มันจะถูกหลอก
 คือว่ามันรู้สึกไปตามที่เล่าเรียนมา, หรือพิจารณาด้วยการ
 ใช้เหตุผล; ไปกว่าเอาเหตุผลนั้นเข้ามาประกอบ ใช้เหตุผล
 แล้วก็สรุปผลเป็นว่า มัน “คงจะ” บ้าง หรือ “เพราะฉะนั้น
 ให้ถือว่า มันเป็นทุกขัง” บ้าง. ถ้าอย่างนั้นแล้ว ไม่ใช่วิปัสสนา
 คือไม่ได้เห็นแจ้งด้วยตนเองว่า มันเป็นทุกขัง หรือมัน
 เป็นอนัตตา; มันสรุปผลมาจากเหตุผลต่างๆ ที่ตั้งเอามา
 พิจารณาตามแบบของวิธีการพิจารณาอย่างตรรกบ้าง, อย่าง
 นัยหรือปรัชญาบ้าง, แล้วสรุปผลว่า “เพราะฉะนั้น จึงถือ
 ว่ามันเป็นอนัตตา”. อย่างนี้ก็ไม่ใช่การเห็น เป็นการเข้าใจ
 อย่างรวบรัดตามวิธี ของการพิจารณาที่เรียกว่า การใช้
 เหตุผล.

ที่^๕ การเห็นนั้นต้องเห็นตามที่เป็นจริง เหมือน
 ที่ว่าเราเอาอะไรมาดู, หรือว่าเดี๋ยวเราลืมตา เห็นสิ่งของ
 เหล่านั้นอยู่ มันก็เห็น, เห็นชัดลงไปอย่างนั้น; ไม่ต้องใช้คำว่า
 “คงจะ” ไม่ต้องใช้คำว่า “เพราะฉะนั้น มันจึงเป็น” อะไร
 หนึ่งไม่ต้องแล้ว ไม่มีเรื่องที่จะต้องทำอย่างนั้น มันก็เห็น.

ถ้าว่าจิตเป็นสมาธิแล้ว ก็เพ่งดู อยู่ที่ลมหายใจ
ว่าอย่าง^{นี้}; ก็จะได้เห็น ว่าลมหายใจ^{นี้}ไม่เที่ยง; ไม่ต้อง
อ้างเหตุผลที่ไหนอีกแหละ ว่าลมหายใจ^{นี้}ไม่เที่ยง หรือคงจะ
ไม่เที่ยง. เพราะจิตเป็นสมาธิ กำหนดอยู่ที่ลมหายใจ ก็
เห็นความเปลี่ยนแปลงของลมหายใจ : เตี้ยวสั้น เตี้ยยาว
เตี้ยวหยาบ เตี้ยวละเอียด เตี้ยวอย่างนั้น, เตี้ยวอย่าง^{นี้};
นี่แหละเรียกว่าเห็นความไม่เที่ยงของลมหายใจ.

ที่^{นี้} ดูไปที่จิต เตี้ยวจิตเป็นอย่างนั้น, เตี้ยวจิต
เป็นอย่าง^{นี้}, เตี้ยวจิตเป็นอย่างนั้น, ก็จิตมันไม่เที่ยง^{นี้} ไม่
ต้องใช้เหตุผล ว่าจิตมันไม่เที่ยงเพราะเหตุอย่างนั้น, เพราะ
เหตุผลอย่าง^{นี้}; เพราะว่าตามันเห็นเสียแล้ว. นี่แหละคือ
เรียกว่า เห็น, เห็นในลักษณะที่เป็นวิปัสสนา ก็เรียกว่า
เห็นตามที่^{เป็น}จริง เรียกว่า ยถาภูตญาณทัตสสนะ : ยถาภูต-
ตามที่^{เป็น}จริง, ญาณทัตสสนะ—การรู้การเห็น, การรู้การเห็น
ตามที่^{เป็น}จริง.

ฉะนั้น ทำจิตเป็นสมาธิแล้ว ดูลงไป^{ที่}สิ่งใด นั้น
จะเป็นวิปัสสนา. ถ้าไปคิดใคร่ครวญ โดยหลักเหตุผลแล้ว
ไม่เป็นวิปัสสนา, เป็นอะไรอื่นไปอย่างหนึ่งแล้ว; อย่างดี
ก็จะเป็นขั้นตอนเบื้องต้นของวิปัสสนา. เช่น จะเรียกว่า

โยนิโสมนสติกการ, โยนิโสมนสติกการ แปลว่า *กระทำในใจ*
โดยแยบคาย. ครูและนักเรียนมักจะสอนให้เข้าใจกันว่า
 พิจารณาโดยแยบคาย ก็เลยพิจารณาตามเหตุผลไปเสียอีก;
 มันจะไม่ใช่โยนิโสมนสติกการ จนกว่าจะดูเท่านั้น ดูเท่านั้น
 ดูให้ลึกกลงไปเท่านั้น แล้วก็เห็น.

คำว่า “โยนิโส” นี้ แปลว่า *โดยเหตุ โดยต้น-*
กำเนิด; โยนิ นี้ ภาษาธรรมะแปลว่า *ต้นเหตุ* หรือต้น
กำเนิด, มนสติกการ แปลว่า *กระทำในใจ, โยนิโสมน-*
สติกการ *กระทำในใจถึงต้นเหตุ* คือมันดูลึก ไม่ใช่ไปพิจารณา
 ซอกแซกๆ อยู่ด้วยเหตุผลอย่างนั้น อย่างนี้. ทำอย่างนั้น
 จะไม่เป็น โยนิโสมนสติกการ แล้วจะไม่เป็นการเห็น ที่สำเร็จ
 ประโยชน์ได้.

โยนิโสมนสติกการ ทำในใจถึงต้นกำเนิด มันก็ดู
 ลึกกลงไป คือลึก กว่าธรรมดา, ดูลึกเป็นชั้น ๆ ลงไป;
 แต่ก็ไม่เกี่ยวกับการคำนวณ. ฉะนั้น ถ้าใครชอบใจคำว่า
 “โยนิโสมนสติกการ” แล้วก็เข้าใจเสียใหม่ อย่าให้มันเป็น
 เรื่องของการพิจารณาโดยเหตุผล; มันจะไม่เป็นวิบัติสสนา,
 มันจะเดินไปในทางอื่น. ดูให้ลึก ลงไปถึงต้นเหตุ ดู—ดู—ดู

เท่านั้น จะเป็นวิปัสสนา ก็จะมีผลออกมาเป็น *ยถากุตญาณ*
ทัสสเน-รุเห็นตามที่เป็นอย่างจริง; แล้วความรู้นั้น ก็จะเป็น
 ยถากุตสัมมัตตปัญญา อย่างที่ว่ามีมาแล้ว.

ที่นี้ ก็มีทางที่จะสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าดู
 และเห็นตามที่เป็นจริง แล้วจะมีผลออกมา คือ จะไม่
 ยึดมั่นในสิ่งใด. ถ้าไปคิดพิจารณาโดยเหตุผล โดย
 สรุปล้วนเหตุผล อย่างที่ว่ามัน มันจะไม่ปล่อยวางสิ่งใด
 จะไม่ละความยึดมั่นที่เคยยึดมั่น; เพราะว่าเป็นการคิดตาม
 เหตุผล แล้วมันเข้าใจ สักว่าความเข้าใจ; มันไม่มีผลเป็น
 ความปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่.

ถ้าเห็นโดยวิธีของวิปัสสนา มันแสดงให้รู้ได้
 ทันทีว่า จะปล่อยวางในสิ่งนั้น ในสิ่งที่มันเห็น. คุณสิ่งที่เรา
 ยึดมั่นถือมั่นจนเห็น; ถ้าเห็นแล้วก็จะปล่อยวางสิ่งที่ยึดมั่น
 ถือมั่น. เราจึงบัญญัติว่า ถ้าเห็นจริง มันก็จะปล่อยวาง
 สิ่งที่เคยยึดมั่นอยู่ก่อน; แล้วก็จะไม่ทำความยึดมั่นสิ่งใด ๆ
 อีก. ถ้าเพียงแต่คำนวณอยู่ว่า "เพราะอย่างนั้นะจึงเป็น
 ทุกข์, เพราะอย่างนั้นะจึงเป็นอนัตตา". นี่ คำนวณอยู่

อย่างนี้ มันไม่เห็น; แล้วก็ปี ๆ มันก็ไม่ปล่อยวาง, ไม่
 สละความยึดมั่นถือมั่น.

จะนั้น ถ้ามาทำวิปัสสนา, อย่างที่เขาเรียกว่า ทำ
 วิปัสสนาอยู่ในป่า; แต่ก็ใคร่ครวญพิจารณาโดยเหตุผล
 ตามวิธีที่เรียนมาในโรงเรียนอย่างนี้ ไม่มีวันที่จะเห็นตาม
 ที่เป็นจริง และปล่อยวาง; มันไม่ปล่อยวางได้ เพราะ
 ไม่ได้เห็นตามที่เป็นจริง; การมานั่งทบทวนสิ่งที่เล่าเรียนมา,
 เอาเหตุผลตามที่ได้รวบรวมไว้ เอามาพัดกันไปพัดกันมาอยู่
 อย่างนั้นแหละ อย่างไร ๆ มันก็ได้แต่ความเข้าใจเนไปเฉมา
 ถูกบ้างผิดบ้าง ไม่มีผลในที่สุดว่า เป็นความปล่อยวาง.

จะนั้น จะต้องทำให้ถูกต้องกับเรื่อง คือ ดู - ดูแล้วก็
 เห็น, เห็นแล้วก็เห็นความจริง ว่าไม่น่ายึดมั่นถือมั่น แล้ว
 มันก็ปล่อยวาง; ไม่ใช่การคิดนำ, ไม่ใช่การคิดไปตาม
 แบบที่เล่าเรียนมา.

คำว่า เห็น, ที่นี้ จะอธิบาย คำว่า เห็น, ก็ว่าดู-ดู
 แล้วเห็น; ถ้าเห็นจริง ก็จะได้เห็นตามที่เป็นจริง อย่างที่ว
 ยถาภูตสัมมปปีญญา.

เห็นตามที่เป็นจริงว่าอย่างไร? เห็นตามที่เป็น
 จริงนั้น เห็นว่าอย่างไร? เห็นว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง
 ไฉน! มันเป็นเช่นนั้นเองไฉน! จะเรียกว่า ทุกข์ หรือ

อนัตตา ไม่เรียกก็ได้, เรียกก็ได้ แต่ว่า โอ! มันเป็นอย่างนั้น, มันเป็นอย่างนั้น, มันเป็นอย่างนั้น, ก็เห็นตถตา เห็นอนิจจัง ก็ได้ เห็นทุกขัง ก็ได้ เห็นอนัตตาก็ได้, เห็นว่ามันเป็นอย่างนั้น ๆ ๆ. ไม่รู้จักเรียกชื่อก็ได้ คือเรียกไม่เห็นว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้นุตไม่เป็น เรียกไม่เป็นที่ได้. แต่มันเห็นชัดลงไป : มันเป็นอย่างนั้น ๆ. นี้เองก็เห็นความที่มันเปลี่ยนแปลง, แล้วมันก็เต็มไปด้วยความไม่จริง, เอาสาระที่ตรงไหนไม่ได้. นี้คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง; มันสักว่าเป็นเช่นนั้นเอง; เห็นจริงแล้วจะรู้สึก ว่า โอ้อ! มันเท่านั้นเอง. มันเท่านั้นเอง, ไม่มีอะไรมากกว่านั้น; หรือว่ามันสักว่าเท่านั้นหนอ, สักว่าเช่นนั้น เท่านั้นหนอ, ไม่เห็นว่าเป็นสัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขา คือเห็นว่ามันเป็นสักว่าเท่านั้นหนอ.

เช่น เห็นร่างกายอย่างนั้น ก็เห็นว่า ประกอบด้วย ดินน้ำ ลม ไฟ เท่านั้นหนอ.

เห็นเวทนา : เวทนา รู้สึก อร่อย หรือไม่อร่อย, รู้สึกว่า โอ้อ! มันสักว่าความรู้สึกเท่านั้นหนอ, สักว่าความรู้สึก

ที่เกิดขึ้นแก่ระบบประสาทของเรา ตามกฎของธรรมชาติ
 เท่านั้นหนอ. *เท่านั้นหนอ.* นั่นมันเป็นใจความสำคัญ มันไม่
 มีอะไรที่เป็นตัวตนอะไร มันเป็นสักว่า *เช่นนั้นเอง เท่านั้น
 หนอ.* เวทนาที่หลงไหลกันนัก ยึดถือกันนัก มันสักว่า
 ความรู้สึกเท่านั้นหนอ; ไม่ใช่ตัวตนอะไร, *สักว่าความรู้สึก*
 ที่มันเกิดขึ้นแก่จิตตามธรรมดา ตามกฎของธรรมชาติ
 ปรากฏออกมาทางระบบประสาทเท่านั้นหนอ. มันก็ไม่
 หลงรักเวทนาอีกต่อไป, ไม่ยึดมั่นถือมั่นเวทนาอีกต่อไป.

สัญญา ก็เหมือนกัน ความสำคัญมันหมายถึง;
 ถ้ามันโง่ไปแล้ว มันก็สำคัญมันหมายอย่างนี้หนอ ฉะนั้น
สัญญาก็สักว่าความสำคัญเท่านั้นหนอ.

สังขาร *สักว่าความคิดเท่านั้นหนอ.*

วิญญาณ ก็คือว่า *ความรู้แจ้งตามธรรมชาติ เมื่อ
 อายตนะกระทบกันเท่านั้นหนอ*

นี่รวมความว่า *สักว่าเท่านั้นหนอ, สักว่าเป็นเช่นนั้น
 เท่านั้นหนอ* ไม่มีตัวตนอะไรที่ไหน. นั่นแหละ เรียกว่า
 เห็นตถตา : เห็นความเป็นเช่นนั้น, เห็นธรรมะสูงสุด

คือเห็นความเป็นเช่นนั้น เรียกว่า ตถา, ตถา-ความเป็นเช่นนั้น. ใครเห็นความเป็นเช่นนั้น ก็เรียกว่า เห็นตถา. ผู้ใดถึงตถา เรียกว่า ตถาคต. ตถาคโต - ผู้ถึงแล้วซึ่งตถา ก็คือเห็นตถา เห็นว่ามัน สักว่าเท่านั้นหนอ, ไม่มีตัวตน สัตว์ บุคคล อะไร ที่ไหนหนอ; นี้ถึงตถา. มีคำแทนชื่อหลายคำ :-

ตถตา - ความเป็นเช่นนั้น, อวิตถตา - ความไม่คิดไปจากความเป็นเช่นนั้น, อนัญญตถา - ความไม่เป็นโดยประการอื่นจากความเป็นเช่นนั้น, ธรรมัญญิตตา - เป็นความตั้งอยู่ตามกฎของธรรมชาติ ของสิ่งที่เป็นธรรมดา, ธรรมนियมตา - เป็นกฎตายตัวของธรรมดา, อิทัปปัจจยตา - ความที่มีสิ่ง ๆ เป็นปัจจัย สิ่ง ๆ จึงเกิดขึ้น.

นี่คือ ความเป็นเช่นนั้นเอง ที่ชัดเจนที่สุดละเอียดที่สุด, คือเห็นว่า เพราะมีเหตุปัจจัยอย่างนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น ตามกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นไม่มีตัวตน ไปรัก เข้าก็โง่, ไปเกลียดเข้าก็โง่, ไปกลัวเข้าก็โง่ ไปอะไร ๆ เข้า มันก็โง่ทั้งนั้นแหละ; เพราะว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง ตาม

กฎของธรรมชาติ; อย่าง^{๕๑}นี้จึงเรียกว่า เห็น ดูแล้วเห็น
ก็เห็นตามที่เป็นจริง ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง.

.....

ที่^{๕๒}นี้ จะดูกันที่ไหนล่ะ? เอ้า, บัญหาคือไปอีก ก็ว่า
จะดูกันที่ไหน? ตอบอย่างกำปั้นทุบดิน ก็ดูเข้าไปที่สิ่งที่
กำลังเป็นปัญหา. สิ่งไรกำลังเป็นปัญหา กระทบจิตใจ
รบกวนจิตใจ เป็นความทุกข์ทนอยู่ที่สิ่งที่สิ่งนั้นแหละ;
ฉะนั้น สิ่งนั้นอาจจะเป็นเพียงวัตถุก็ได้ วัตถุ ก้อนหิน
ก้อนดิน ทรัพย์สิน วัว ควาย ไร่นา อะไรก็ได้; ถ้ามัน
เป็นที่^{๕๓}ตั้งแห่งปัญหา แห่งความทุกข์ แห่งความยึดถือ แห่ง
ความวิตกกังวล ห่วงใย ทะเลาะวิวาทอะไร ก็ดูไปที่นั่น;
นี่เรียกว่า ดูที่วัตถุ.

ถ้าว่าอีกทีหนึ่ง ที่^{๕๔}ร่างกายของเรา เรื่องมันอยู่ที่
ร่างกายของเรา ที่เป็นภายในเข้ามาหน่อย ก็ดูที่ร่างกาย
ของเรา คือดูที่กิริยาอาการที่เรามีอยู่เป็นนิสัยปกติ ก็คือดู
ที่อริยาบถ อย่าง^{๕๕}นี้ก็ได้.

หลักเข้าไปข้างใน กิจที่ความรู้สึก ที่กำลังรู้สึก
อยู่อย่างไร. จะอยู่ที่ไหน? ที่วัตถุ ที่ร่างกาย ที่
อิริยาบถ กิริยาอาการ ที่ความรู้สึก ก็มีผลเหมือนกันแหละ.
ก็มันจะเห็นแจ้งชัด ตามที่เป็นจริง : โอ๊ะ มัน **สักว่าเท่านั้น**
หนอ.

ฉะนั้น ทำกัมมัฏฐานแบบหนอๆ นั้นนะ เขาก็มี
หลักเกณฑ์ที่ดีมาก ที่ถูกต้อง แต่ว่าจะปฏิบัติกันถูกต้อง
หรือไม่ั้น มันอีกปัญหาหนึ่ง แต่หลักของเขาคือและถูกต้อง;
คือที่ว่า **เดินหนอ** หมายความว่า มัน**สักว่าอาการเดินเท่านั้น**
หนอ, นั่งหนอ ก็**สักว่า อาการนั่งเท่านั้นหนอ.** ยกหนอ
ย่างหนอ เขียบหนอ ก็เหมือนกัน ให้มองเห็นว่า สักแต่
ว่าอาการอย่างนั้น เท่านั้นหนอ, ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน.

ดูให้เห็นอยู่ ไม่มีบุคคลตัวตน มัน **สักแต่ว่า**
กิริยาอาการอย่างนั้นเท่านั้นหนอ เดินหนอ หมายความว่า
มัน**สักว่าอาการเดิน** ของสังขารตามธรรมชาติ เท่านั้นหนอ;
บุคคลไม่มี. นั่งอยู่ก็เหมือนกัน นั่งหนอ ปวดหนอ เจ็บ
หนอ; ถ้าว่า เจ็บหนอ ก็หมายความว่ามันเป็น**สักว่า**
ความรู้สึกตามธรรมชาติที่ระบบประสาท, ที่เราเรียกกันว่า

เจ็บเท่านั้นหนอ ไม่มีบุคคลผู้เจ็บ ไม่มีบุคคลที่เป็นเจ้าของ
ความเจ็บ.

ฉะนั้นเรื่องหนอนี้ ถ้าว่าตีความหมายถูกต้อง ก็
ก็เห็นความเป็นเช่นนั้น ของสังขารทั้งปวง เห็นตถา
กระทั่งเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้เรียกว่า ดูที่วัตถุ ก็ได้
ร่างกาย ก็ได้ กิริยาอาการ ก็ได้ ที่ความรู้สึกในจิต ก็ได้
ตัวจิตเองก็ได้.

ที่นี้ อีกทางหนึ่ง พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่าง
สรุป ท่านว่า ดูที่โลก โลกทั้งปวง คำว่า “โลกทั้งปวง”
คือโลกทั้งปวงในความหมายธรรมดาในภาษาไทยก็ได้ โลก
ทั้งปวง ก็คือทุกอย่างในโลก. ถ้ามันเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา
จนเป็นปัญหาแล้ว ก็ เรียกว่าต้องดูแหละ. ฉะนั้นดูโลก
ทั้งปวง หรือสังขารปรุงแต่งที่อยู่แวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรายู
่นี้เรียกว่า โลกทั้งปวง.

ถ้าจะมาทำให้ชัดไปกว่านั้น ก็ต้องดูที่ รูป เสียง
กลิ่น รส โสภณรูปพะ ธัมมารมณฺ์ ที่เกิดขึ้นตามธรรมดา;
แล้วก็มีรู้สึกอยู่แก่จิตใจ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพะ
ธัมมารมณฺ์ ๖ อย่างนี้ : รูปที่ปรากฏแก่ตา เสียงที่ปรากฏ

แก่หู กลิ่นที่ปรากฏแก่จมูก รสที่ปรากฏแก่ลิ้น สัมผัสผิวหนัง
ที่มาปรากฏแก่ผิวหนัง. นี่ก็เรียกว่าโลกใต้หมอนกัน;
คือเราดูให้ละเอียด แยกให้ชัดเป็นสิ่งๆไป; หรือมีจะนะ^๕
ก็ใช้คำรวมๆว่า โลกทั้งหมด^๕.

ดูไปที่โลก ไม่ต้องพิจารณาดู; ถ้าดูสิ่งที่มัน
เป็นภายในนั้น ดูด้วยความรู้สึก ที่ว่าดูด้วยตาไม่ได้
แต่ดูด้วยความรู้สึก, แล้วกรู้สึกได้ เช่น เรารู้สึกหนาว
ร้อน เย็น เหม็น หอม อะไรก็ตามเถอะ มันไม่ได้ดูด้วยตา
เนื่อน^๕; แต่มันดูด้วยความรู้สึก มันรู้สึกอยู่ได้ ว่าเป็น
เช่นนั้นๆ. นั่นดูด้วยตา^๕ น้อย่างหนึ่ง; ดูด้วยความรู้สึก
ทางประสาทน^๕อย่างหนึ่ง. แล้วก็ดูด้วยปัญญาในชั้นโลก
คือ ยถาภูตสัมม^๕ปัญญา นั่นอีกอย่างหนึ่ง

ที่มันนั้นกว่าเห็นหรือไม่เห็น. ถ้าเห็นก็เห็นด้วยตาม
ที่เป็นจริง เพราะเราไม่ได้คิดนี่ เราไม่ได้ว่าเอาเอง, เราไม่
ได้คิดนำ; ก็ต้องเห็นตามที่มันเป็นอยู่เอง เป็นอยู่จริง;
เช่น เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ตามที่มันเป็นจริงอยู่.

สรุปแล้ว พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุนฺโด-ว่าง,
อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา -ว่างจากตัวตน หรือ ว่างจากของ
ตน, ว่างจากความเป็นตน, ว่างจากความเป็นของตน.

ดูไปที่โลกทั้งโลก ทัวทั้งโลก ก็เห็นแต่สิ่งที่ว่าง
จากตัวตน และว่างจากความเป็นของตน.

ดูที่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่มากระทบ
เราเข้าแล้ว ก็เห็นว่าว่างจากตัวตน หรือจากความเป็น
ของตน.

ดูที่ความรู้สึกข้างในที่เกิดอยู่เป็นเวทนา เป็น
สัญญา เป็นอะไรก็ตาม ก็เห็นว่าว่างจากตัวตน ว่างจาก
ของตน.

นี่แหละคือการเห็น และยอดสุดของการเห็น เห็น
จริงจัง เห็นถึงที่สุด ก็คือเห็นขั้น ๕ เห็นว่าว่างจากตัวตน
หรือของตน, เห็นอย่างอื่นยังไม่ใช่สูงสุด. เห็นอนิจจัง
เห็นทุกขัง ยังไม่ใช่สูงสุด; ต่อเมื่อเห็นว่า **สูญญิ** ว่าง,
อตฺเตน วา, อดตฺนึเณน วา - จากตัวตนหรือจากของตน นี้เรียก
ว่าเห็นถึงที่สุด เห็นความจริงถึงที่สุด

พอเห็นอย่างนั้นแล้ว มันก็จบเรื่อง, คือจิตไม่รู้
จะไปยึดถืออะไร หันไปทางไหน มันก็ว่างจากตัวตนและของ
ตนเสียหมด. จิตก็เลยไม่รู้จะยึดถืออะไร มันก็ไม่ยึดถือ

อะไร ก็เป็น จิตที่ว่างจากการยึดถือ. นั่นคือ เห็นถึง
ที่สุด, ยอดสุดแห่งการเห็น คือ การเห็นว่ามันว่างจากตัว
ตน ว่างจากของตน.

การทำให้เห็น อย่างนี้แหละ เป็นยอดของ
ศิลปะแห่งการดู ซึ่งเป็นหัวข้อเรื่องของการบรรยายในวันนี้,
ว่าวันนี้ อาตมาบรรยายด้วยหัวข้อว่า ศิลปะแห่งการดูด้วย
ยถาภูตสัมมัมปิฎกานัน; เราเห็นว่าว่างจากตัวตน ว่าง
จากของตน มีผลเด็ดขาดลงไปว่า ไม่ตกเป็นทาสของสิ่ง
ใดๆ คือไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดๆ โดยความเป็นตนหรือ
เป็นของตน. ถ้าเรายึดถืออะไรเป็นตนเป็นของตน เราก็ตก
เป็นทาสของสิ่งนั้น; นั่นก็ยึดมั่นถือมั่นแล้วเป็นทุกข์.
ถ้าเห็นตามที่เป็นจริงอย่างนี้ มันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด,
ก็เลยไม่ตกเป็นทาสของสิ่งใด.

นี่ขอให้เราทุกคนรู้เรื่องของการดูนี้ไว้ให้เพียง
พอ เรียกเป็นบาลีก็เรียกว่า วิปัสสนา : วิ แปลว่า แจ่มแจ้ง,
ปัสนา แปลว่า เห็น, วิปัสสนา แปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้ง;
เพราะมันดูเป็น ดูถึงที่สุด.

ขอให้ลองคิดดูเถอะว่า เตียววันเราไม่ได้ดู เราดู
ไม่เป็น แล้วเราก็ไม่ได้ดูมากกว่า; อยู่ด้วยความประมาท
ตลอดวันตลอดคืน; ไม่ได้ดู, นี้ก็จะดูขึ้นมาบ้างก็ดูไม่เป็น
มันไปดูอย่างคิดนึก พิจารณาตามเหตุผลเสียหมด จึงไม่เห็น
เพราะไปถูกครอบงำอยู่ด้วยการพิจารณา โดยวิธีการใช้เหตุผล.

เตียววันเรื่อง วิปัสสนา เรื่อง ดูกันจริงๆ ก็ไม่ค่อย
จะมี มันมีแต่การพิจารณาชนิดคิดนำไปเสียหมด, คิดนำ
เรียนมาอย่างไร, คิดนำไปอย่างนั้น; วิปัสสนาก็ไม่มี. เป็น
อันว่าในโลกปัจจุบันนี้ แล้วยังลำบากใหญ่ เพราะว่าโลก
ปัจจุบันนี้เขาชอบปรัชญา ชอบ philosophy นี้เป็นการ
อนุমান ด้วยการใช้อุเหตุผลตามวิถีทางของปรัชญา ทำให้
ตายก็ไม่มีวิปัสสนา; มันก็ไม่มีให้เห็น, ก็ไม่ได้รับผล
ของการวิปัสสนา. นี้พุทธบริษัทเราจะเป็นอย่างนั้นไม่ได้.

ขอเสียที่เถิด ว่าขอให้ทำวิปัสสนาอย่างการ ดู
ให้เป็น และดูให้เห็น. อย่าเป็นเรื่องการใช้อุเหตุผลตาม
แบบตรรก, หรือการใช้อุเหตุผลตามแบบของนัย, คือตาม
แบบของตรรกวิทยา หรือปรัชญาก็ตาม; นั่นไม่นำไปสู่
การเห็น.

เรามีวิธีดูตามแบบของเรา ของพุทธบริษัท
ตามแบบของพระพุทธเจ้า. เราเตรียมตาที่จะดู ก็คือ
ทำจิตให้เป็นสมาธิ. จิตที่เป็นสมาธิ^๕ มันพร้อมที่จะดู
และเห็น; ฉะนั้น ในเบื้องต้นเราจึงฝึกการเป็นสมาธิ
เสียก่อน; เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว ใช้จิตขนิคน^๕เป็นตา
สำหรับจะดู ก็วิปัสสนา^๕ แล้วก็เห็น ดูแล้วเห็น^๕ ก็คือ
วิปัสสนา. ฉะนั้น ทำสมาธิก่อน เพื่อจะให้มียตา คือ
จิตที่พร้อมที่จะดู. พอมีตาขนิคน^๕แล้วไปดู ตอนนั้นก็^๕เป็น
วิปัสสนาโดยตรง. นี่พอดู แล้วก็เห็น.

แต่คำสำหรับพูด^๕ เขารวมหมดทั้งสมาธิและทั้ง
วิปัสสนา^๕ ว่า วิปัสสนา ทำวิปัสสนาคือทำสมาธิ แล้วก็
ทำปัญญา เรียกว่าทำวิปัสสนา มันก็ถูก; เพราะว่าถ้า
ไม่มีสมาธิแล้วก็ไม่มีตาที่จะดู. ทำสมาธิเสียก่อน แล้วก็
จิตที่ต^๕แล้ว ที่อบรมดีแล้ว สำหรับเป็นตาที่จะดู แล้วก็ไปดู
แล้วก็เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, หรือจะรวมเรียกว่า
เห็นตถตา^๕ ก็ได้.

เห็นความเป็นเช่นนั้น คือ เห็นความที่เป็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ถ้าเห็นจริง ก็สรุปผล
ออกมาว่า วางจากตัวตน ไม่มีอะไรที่เป็นตัวตนหรือเป็น
ของตน. จิตก็ไม่ยึดถือจับจวดยอะไรโดยความเป็นตัวตน
ของตน. นี้เรียกว่า จิตนั้นหลุดพ้น, จิตนั้นหลุดพ้นด้วย
ความไม่ยึดถือ, หลุดพ้นจากความยึดถือ, แล้วก็เป็วจิตที่ไม่
ยึดถือ มันก็หมดปัญหา คือไม่มีความทุกข์.

สรุปความว่า สำคัญอยู่ที่การดูให้เป็น แล้ว
จึงเห็น. นี้การดูจนเห็นนี้ เป็นยอดของศิลปในด้าน
จิตใจ หรือทางจิตทางใจ. เราต้องทำให้ละเอียด ประณีต
สุขุม ที่สุด ใ้ห่งงามที่สุด จึงจะสำเร็จประโยชน์. อาตมา
จึงขอใช้คำว่า ศิลปแห่งการดูด้วย ยถาภูตสัมมัมปัญญา
หรือเห็นด้วย ยถาภูตสัมมัมปัญญา. การดูนี้เป็นสมบัติของ
พุทธบริษัท, พุทธบริษัทใดไม่มีการดูและการเห็น คนนั้น
ไม่ใช่พุทธบริษัท; นี้พูดหยาบคายว่า คนนั้นไม่เป็นพุทธ-
บริษัท เพราะไม่มีสมบัติแห่งการดูและการเห็น; ต้อง
มีการดูและการเห็นเป็นสมบัติของตัว คนนั้นจึงจะเป็น

พุทธบริษัท คือผู้ ผู้คน ผู้เบิกบาน ที่เป็นสาวกของ
พระพุทเจ้า.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนสนใจกับคำว่า ดู, ดูให้
เป็นและดูให้เห็น แล้วก็จะได้เป็นพุทธบริษัท ที่ได้รับ
ประโยชน์จากการเป็นพุทธบริษัทแน่นอน.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติไว้ ขอให้
เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้า ได้สวดบทคุณเสถียรยพระธรรม ที่ส่งเสริม
กำลังใจ สำหรับการประพฤติปฏิบัติธรรมะสืบต่อไป.

โปรดแก้คำผิด

เรื่อง “ศิลปะแห่งการดูด้วยตาภูตสัมมัตตปัญญา”

หน้า	บรรทัดที่	คำว่า	แก้เป็น
๒๒	๙	อย่าซื้อ	อย่าเชื่อ
๒๖	๑๐	ฟังมากก็ได้	ฟังมาก ก็ได้
๓๗	๑๐	ไม่ผิด	ไม่มีผล
๓๙	๑๑	ความสำคัญ	ความสำคัญนั้นหมาย

รายชื่อหนังสือ
ชุดลอยปทุม

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑	คู่มือมนุษย์	๒
๒	ศิลปแห่งการดูด้วยตาหูตสัมผัสัมภ์ปัญญา	๑
๓	ศิลปแห่งการมีพระพุทธเจ้าอยู่กับเนื้อกับตัว	๑
๔	ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑
๕	ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๑
๖	พูดกับแฉะ	๑

ยาระงับสรรพทุกข์

ต้น "ไม่รู้-ไม่คิด" นี้เอาเปลือก
ต้น "ข้าวหิวมัน" นี้เอาเปลือก เอาแก่นแข็ง
"ดงหนัสนอง" เอาแต่ราก ฤทธิมันแรง
"โง่มก-ของกู" แลวง เอาแต่ใบ

"ไม้เท้าเอา-ห้ามัน" เฟ้นเอาดอก
"ศพก่อนศพ" เลือกรอก ลูกในช่อง
นก อ่อนนี้ อ่อนละ ชั่ง ตั้งเกณฑ์ไว้
"ดัมไม่เหลือ" สั่งสุดทักข ฤทธิมันลัด มัน

หนักหนักชั่ง เท่ากับ ยพินกลาง
ไล่กักขไป เสกตก ก็ อารมณ์
"สพเพ ชุมหา" นล อภิเวสัช" อิม
เป็นขมขื่น ฤทธิมัน ฤทธิพุทธาน

จิตลงนมื่อ ไร้นัก พอท่วมงา
เด็ยอไฟกลั เนลือได้ นมื่อในสม
หนึ่งช้อนช้ำ สามเวลา พดณ
กันเลื่อความ นมสรรพาริต เป็นโสกอุตร

พินทอ ฤทธิมัน